

Globalisering: een exploratie van de definities en naar de oorzaken.*

Arnout Drenthel (36.60.56)
Anne-Marijn de Wit (12.07.07)
Universiteit van Tilburg

Augustus, 2003

Samenvatting. Tekst hier.

Trefwoorden: globalisering, oorzaken, definitie,

* Paper geschreven in het kader van de cursus Internationaliseringsprocessen, onderdeel van het curriculum van de studie Beleids en Organiseringswetenschappen aan de Universiteit van Tilburg.

1. Inleiding

Globalisering is verworpen tot een *buzzword* dat zijn betekenis dreigt te verliezen. Zowel voor- als tegenstanders gebruiken deze term zonder duidelijk aan te geven wat die (voor hen) inhoudt. Zo is globalisering het retorische argument geworden voor zowel neo-liberale herstructurering, internationale regulering, als protectionistische maatregelen. Het idee van globalisering wordt geregeld weersproken door mensen die wijzen op de historische continuïteit van toenemende internationale stromen van goederen, diensten, kapitaal en arbeid, en op eerdere fasen van snelle economische liberalisering. Bovendien vindt economische integratie op het ogenblik sterker op regionale dan op mondiale schaal plaats, waardoor globalisering een misplaatste term zou zijn.

Dit paper zal daarom ingaan op de vraag wat een goede definitie van globalisering inhoudt en wat de oorzaken van globalisering zijn. Nog nooit eerder is een veelbesproken onderwerp als globalisering zo onbekend geweest. Wanneer de wetenschappelijke literatuur op globalisering wordt nageslagen kan geen eenduidige definitie worden gevonden. Een degelijk wetenschappelijke discussie over globalisering kan enkel bestaan bij de gratie van helder, compleet en geaccepteerd begrip van het besproken onderwerp.

Hoe globalisering gezien wordt is zeer bepalend voor de gevolgen ervan. Wanneer het fenomeen als het nieuwe ‘wereldtijdperk’ geaccepteerd wordt, heeft dit nieuwe paradigma een grote invloed op de politiek, economie, cultuur en wetenschap. En niet in de laatste plaats de sociale invloeden op organisaties en individuen. Sociaal wetenschappelijk onderzoek op dit terrein is derhalve erg belangrijk. Maar zolang er onenigheid is over de context van

het begrip, is het voor sociaal wetenschappers, gezien de complexiteit van hun onderzoeksveld, vrijwel onmogelijk om fundamenteel onderzoek naar globalisering te doen.

Discussies en fundamenteel onderzoek zijn onmogelijk wanneer de verschillende debaters het oneens zijn over de definitie. Dit paper wil duidelijkheid geven in de bestaande diffuse potpourri van begrippen en meningen over globalisering om zo een multidisciplinaire beschouwing op het begrip vormen. Om een volledig begrip van het fenomeen te creëren is daarnaast een begrip nodig van de oorzaken die globalisering mogelijk maakten.

Zoals ook Stern *et al.* in hun onderzoek naar interorganizationele relaties opmerkten, blijkt ook het onderzoek naar globalisering is nog heel diffuus en gefragmenteerd. Het lijkt alsof wetenschappelijke vooruitgang betreffende het onderwerp additief is in plaats van cumulatief, zoals Kuhn wetenschappelijke vooruitgang zag. Nieuwe definities ontstaan en vervangen niet de oude bestaande definities. Zolang definities niet verworpen worden kunnen we ze samenvoegen tot een grotere definitie welke alle voorgaande definities samenneemt. De ontwikkeling van wetenschap volgens Kuhn staat ons deze poging toe.

Om hierin te voorzien zal dit paper drieledig zijn. Ten eerste zal het bestaan uit een literatuuronderzoek naar een definiëring van globalisering. Vervolgens zal een korte uiteenzetting gegeven worden van de literatuur gevonden oorzaken van globalisering. Tenslotte zal worden afgesloten met een conclusie en discussie over het begrip globalisering.

2. Globalisering gedefinieerd

Verschillende auteurs gebruiken verschillende definities van globalisering. In dit hoofdstuk wordt getracht de verschillende definities over globalisering in kaart te brengen. Als uitgangspunt voor deze deelvraag wordt de definitie van Higgot & Reich (1998:91) gehanteerd. Volgens hen is het begrip globalisering complex en veelomvattend en om dit helder te krijgen en in kaart te brengen is het van belang het te bekijken vanuit verschillende normatieve en theoretische oogpunten. Zij kijken naar het fenomeen globalisering vanuit vier perspectieven. De eerste is

1. *“globalization as a historical epoch. Globalization is a specific period of history rather than a sociological phenomenon or a theoretical framework”*

Dit ziet globalisering als een periode in de tijd. Oftewel in een zeker historisch oogpunt. De tweede definitie is

2. *“globalization as a confluence of economic phenomena. Globalization might be characterized functionally as an intrinsically related series of economic phenomena such as liberalization and deregulation of markets, privatization of assets etc.”*

Dit perspectief ziet globalisering als een economisch fenomeen. Vervolgens ziet de derde definitie

3. *“globalization as the hegemony of American values. It stresses the diffusion and assimilation of western-- for which read “American”-- technological capability, finance and institutions.”*

Samengevat wordt hiermee gekeken naar globalisering vanuit een politiek of ideologisch perspectief. Tenslotte gaat de vierde definitie in op

4. *“globalization as technological and social revolution. This view argues that globalization is a new form of activity in which a decisive shift from industrial capitalism to a post-*

industrial conception of economic relations is taking place.”

Kort gezegd ziet dit perspectief globalisering als een sociale en technologische revolutie. De vier bovengenoemde perspectieven vormen het uitgangspunt voor de verdere uitwerking van het begrip globalisering. Zij vormen een brede indeling waarin de definities van verschillende auteurs, in te passen zijn. Getracht wordt dan ook in de volgende paragrafen verschillende definities onder deze vier perspectieven te plaatsen.

2.1. GLOBALISERING VANUIT HISTORISCH PERSPECTIEF

Volgens Higgot & Reich is globalisering meer een specifieke periode uit de geschiedenis dan een sociologisch fenomeen of theoretisch raamwerk. Hiermee verwijzen zij naar de Koude Oorlog. Volgens hen is globalisering de eerste duidelijke fase na het einde van de Koude Oorlog. Globalisering als periode maakte historisch gezien een succes van de Koude Oorlog. (1998)

Niet alleen Higgot & Reich benadrukken het belang van het plaatsen van globalisering in een historische context. Ook Castles (1999) geeft aan dat er interessante discussies kunnen ontstaan als we kijken naar globalisering vanuit historisch oogpunt. Hij vraagt zich af als globalisering een transformatie voor de gehele wereld betekent, of dat dan een nieuwe vorm van modernisme is, of het optreden van postmodernisme, of zelfs het begin van een nieuwe “global age”. Dit zou betekenen dat er grote veranderingen optreden op zowel economisch als politiek gebied, maar er wellicht ook een behoefte ontstaat naar nieuwe filosofische principes en andere culturele waarden. Volgens Castles zou deze verandering zo groot kunnen zijn als die tussen de middeleeuwen en het modernisme.

Een korte, globale definitie met betrekking tot het historisch perspectief komt van Kogut en Gittelman (1999:200). Zij omschrijven globalisering als

“the process of increasing integration in world civilization.”

Hiermee beschrijven ze het proces van de toenemende integratie in een mondiale wereldbeschaving. Deze definitie lijkt niet alleen vanuit historisch perspectief beschreven te zijn, maar ook vanuit een revolutionair perspectief. Het gaat om een omvangrijke transformatie, zoals reeds eerder genoemd door Castles, die veranderingen op verschillende vlakken teweeg zou brengen en dit zou dan ook gezien kunnen worden als een revolutie. Hieruit blijkt dan ook dat de perspectieven historisch en revolutie elkaar enigszins kunnen overlappen.

Interessant in dit perspectief is de discussie of globalisering nu wel of niet uniek is. Zo beweert Nayan Chanda (2001:32) dat globalisering zo oud is als de mensheid. Zo zou globalisering begonnen zijn toen de homo sapiens vertrok om beter voedsel en meer veiligheid te zoeken. En die beweging is nooit meer overgegaan. En ook Cleveland (2000) ziet het ontstaan van internationalisering en globalisering als een fenomeen dat al opkwam op het moment dat de mens agricultuur ging toepassen.

Kleinknecht en ter Wengel (1996) geven aan dat er tegenwoordig geen sprake is van een historisch unieke globalisering van de wereldeconomie. Veel duidt erop dat de internationaliseringgraad van de wereldeconomie tegenwoordig niet groter is dan gedurende de negentiende eeuw. Garrett (2000) daarentegen beweert dat, hoewel de perioden op elkaar lijken, er fundamentele verschillen zijn tussen het begin van de huidige en vorige eeuwwisseling. Vergeleken met de periode rond 1900 is er een verschil tussen *wat* er verhandeld wordt (goederen en diensten in plaats van grondstoffen), welke *richting* het op verhandeld wordt (tweeweg tussen

globaal noord en zuid) en het *ontstaan* van complexe multinationalondernemingen. Deze discussie wordt in het kader van de afbakening van dit onderzoek niet verder uitgebreid, maar is interessant voor verder onderzoek.

De volgende paragraaf gaat in op het veel voorkomende perspectief van globalisering vanuit economisch perspectief. Dit perspectief is in de meeste definities over globalisering verwerkt.

2.2. GLOBALISERING VANUIT ECONOMISCH PERSPECTIEF

De meeste definities beschrijven globalisering vanuit een economische grondslag, als een economisch product. Vanuit een economisch perspectief is globalisering duidelijk te definiëren en te calculeren in de vorm van kengetallen, zoals het % export ten opzicht van het BNP.

Een definitie die terug komt in de diverse artikelen (Rugman & More, 2001, Ali, 2001,) is die van Hodgetts & Luthans (1994:91).

“Globalization is the production and distribution of products and services of a homogeneous type and quality on a worldwide basis.”

Deze definitie wordt verder uitgewerkt door Pearce & Robinson (2000) als

“Globalization is treated as internationalization, trade or market expansion.”

In het artikel *Globalization: The Great Transformation* belicht Abbas J. Ali (2001) naast de bovengenoemde definities nog een aantal andere definities. De eerste is van Harry Stonecipher (1996:250). Globalisering is volgens hem

“The whole movement toward a single world economy and a single world society.”

Ten opzichte van de andere definities is deze breed interpreteerbaar en weinig concreet. Onduidelijk in deze definitie is wat wordt bedoeld met ‘single world economy’ en ‘single world society’. In het artikel wordt deze definitie dan ook aangevuld met een veelomvattender definitie van Edwin Artzt (1990:1)

“Globalization means doing a better job than your competitors at satisfying consumers’ needs and their demand for quality, no matter where they live. It means creating the network and infrastructure to efficiently compete in the increasingly homogeneous worldwide marketplace.”

Een overeenkomst met de eerstgenoemde definitie van Hodgetts & Luthans is het opereren in een homogene wereldwijde markt. Deze definitie gaat daarentegen in vergelijking tot de andere definities in op de concurrentiekracht van een onderneming.

Daarnaast beschrijft Garrett (2000:1) globalisering als volgt:

“I define globalization somewhat narrowly as the international integration of markets in goods, services and capital.”

Tenslotte benadrukt Ravenhill (2000) het proces in de definitie van globalisering.

“Globalisation as a process of economic integration - of markets for goods, services, and capital - leading to an increasing sensitivity of economies to what is happening beyond their national boundaries.”

Deze nadruk op het procesmatige wordt eveneens door andere auteurs ondersteund en valt uiteen in de overige perspectieven.

2.3. GLOBALISERING VANUIT POLITIEK-IDEOLOGISCH PERSPECTIEF.

Dit perspectief is niet eenvoudig kort samen te vatten of te definiëren. Onder politiek en ideologie zijn vele noemers te plaatsen. De volgende

auteurs beschrijven globalisering met aspecten van macht, normen, waarden, intergratie en interactie.

Deze definitie lijkt niet zuiver economisch wetenschappelijk en gaat in op normen en waarden, interafhankelijkheid, verbondenheid en integratie op globaal niveau. Volgens Ali (2000:1) is

“Globalization a set of beliefs that fosters a sense of connectivity, interdependence, and integration in the world community. It highlights commonalities without overlooking differences, and it extends benefits and responsibilities on a global scale.”

Interafhankelijkheid refereert hier naar het feit dat op globaal niveau, activiteiten die in een bepaald land plaats vinden, direct invloed uitoefenen op andere landen. Daarnaast verwijst verbondenheid naar een kwalitatief aspect van de mens over tijd. Mensen zijn zich steeds meer bewust van het bestaan van een “wereldsamenleving”. Vervolgens verwijst integratie naar het minimaliseren van de impact van negatieve activiteiten en het maximaliseren van de voordelen dat meer dan ooit een collectieve inspanning is. Daarnaast benadrukt hij de bewustwording van het bestaan van gelijkheden en ongelijkheden. Dit wordt gezien als een van de meest verkeerd begrepen elementen. Er zijn grote verschillen in de strategie naar globalisering, maar feitelijk ook over de inhoud van de definitie. De een wil zoveel mogelijk een globale uniforme cultuur, economie en politiek creëren, terwijl anderen meer streven naar een vorm van creativiteit, zelfexpressie en het naast elkaar laten bestaan van meerdere culturen, zonder een direct streven naar uniformiteit. Dit verschil in opvatting is erg groot en kan tot diffuse situaties omtrent globalisering leiden. Het laatste onderdeel uit deze definitie zijn de gedeelde baten en verantwoordelijkheden. Op globaal niveau gaan beide hand in hand. (Ali, 2001)

Naast deze veelomvattende definitie omschrijft Held et al (1999:16) globalisering, zoals in de vorige paragraaf reeds genoemd, als proces. Globalization is

“a process (or set of processes) which embodies a transformation in the spatial organisation of social relations and transactions—assessed in terms of their extensity, intensity, velocity and impact—generating transcontinental or interregional flows and networks of activity, interaction, and the exercise of power.”

Naast de verwijzing naar interactie en macht, is hier ook de transformatie van sociale relaties op wereldniveau van belang. Dit refereert aan het volgende en tevens laatste perspectief van sociale en technologische revolutie. In deze definitie specifiek sociale revolutie, omdat het verwijst naar de transformatie van sociale relaties en transacties.

De volgende paragraaf gaat hier verder op in.

2.4. GLOBALISERING VANUIT SOCIAAL EN TECHNOLOGISCH REVOLUTIONAIR PERSPECTIEF.

Dit laatste perspectief lijkt raakvlakken te hebben met de overige perspectieven. De volgende definities verwijzen allen naar eerder beschreven definities. Het eerste raakvlak is die met het historisch perspectief. Een revolutie start in de geschiedenis en transformeert zich naar een nieuwe situatie. Het is een proces van een oude naar een nieuwe situatie, en vormt daardoor een overlap met het historisch perspectief dat verwijst naar een meer statisch element of gebeurtenis in de geschiedenis. Zoals eerder genoemd valt de definitie

“Globalization is the process of increasing integration in world civilization”

van Kogutt & Gittelman (1990) dan ook op het snijvlak van deze beide perspectieven. Naast deze overlap heeft de volgende definitie een overlap

met het economisch perspectief. Zoals reeds eerder genoemd omschrijft Stonecipher (1996:250)

“The whole movement toward a single world economy and a single world society.”

Ook deze definitie beschrijft een beweging/verandering van een oude naar een nieuwe situatie waarbij de nadruk ligt op de nieuwe situatie. Onduidelijk is hier om welk soort revolutie het gaat en wat de kenmerken zijn van deze samenleving. Ook de definitie van Artzt (1990:1) beschrijft een overlap tussen het economisch en revolutionair perspectief.

“Globalization means doing a better job than your competitors at satisfying consumers’ needs and their demand for quality, no matter where they live. It means creating the network and infrastructure to efficiently compete in the increasingly homogeneous worldwide marketplace.”

Het creëren van een netwerk en infrastructuur verwijst naar een technologische revolutie die globalisering mogelijk maakt.

Tenslotte is er tevens een raakvlak met het politiek-ideologisch perspectief. Held *et al.* doen dit als volgt:

“globalization is a process (or set of processes) which embodies a transformation in the spatial organisation social relations and transactions—assessed in terms of their extensity, intensity, velocity and impact—generating transcontinental or interregional flows and networks of activity, interaction, and the exercise of power.”
(1999:16)

Naast de beschrijving van macht in deze definitie, komt ook de transformatie van de ruimtelijke organisatie van sociale relaties en transacties aan bod. Dit verwijst dan ook naar de sociale revolutie van organisaties. Tevens verwijst het naar de technologische revolutie in termen van het genereren van stromen en netwerken.

Tenslotte lijkt de laatste definitie geen duidelijke overlap te vertonen met de overige perspectieven en wordt omschreven door Waters als

“a social process in which the constraints of geography on social and cultural arrangements recede and in which people become increasingly aware that they are receding.” (1995)

Dit verwijst naar een proces waarin mensen zich bewust zijn dat de beperkingen van de plaatsafhankelijkheid op sociale en culturele overeenkomsten afneemt. Dit leidt tot een sociale revolutie waarin mensen zich bewust zijn van deze verandering.

2.5. GLOBALISERING IN VOGELVLUCHT

Globalisering is als multidimensionaal begrip moeilijk kort te omschrijven. Uit de bovengenoemde definities blijkt dat het begrip een complex en diffuus karakter heeft en vele auteurs zich op verschillende wijzen aan deze definitie gewaagd hebben. Het eerste perspectief verwijst naar het historisch element van globalisering. De auteurs lijken het niet eens te zijn over de uniciteit van globalisering. De reikwijdte van globalisering ligt tussen het ontstaan van de mensheid en het heden waarin belangrijke verschillen te vinden zijn tussen *wat* er verhandeld wordt, welke *richting* het op verhandeld wordt en het *ontstaan* van complexe multinationalondernemingen. De meeste definities lijken vanuit een economische grondslag te komen. Zoals eerder genoemd is globalisering vanuit een economisch perspectief duidelijk te definiëren en te calculeren in de vorm van kengetallen, zoals het exportpercentage ten opzicht van het BNP. Kernwoorden in de verschillende definities zijn verdeling van goederen en diensten op ‘wereld niveau’, transformatie naar een wereldeconomie en –

samenleving, concurrentie kracht, creëren van een netwerk en infrastructuur die dit mogelijk maken en economische integratie.

Het derde politiek/ideologisch perspectief legt de nadruk op normen en waarden, integratie in de wereld gemeenschap, interafhankelijkheid, macht en interactie. Het vierde sociaal en technologisch revolutionair perspectief legt in haar definities de nadruk op het proces van toenemende integratie, bewustwording van beperkingen plaatsafhankelijkheid en de transformatie in sociale relaties en transacties. Al deze punten samen zouden kunnen leiden tot een meer multidisciplinaire definitie van het begrip globalisering.

Zo kan globalisering gezien worden als multidimensioneel en lijkt het alle facetten van de samenleving te raken. Momenteel heeft het begrip alleen in de economie een enigszins duidelijke afbakening. Maar ook samenlevingen, individuen en culturen worden beïnvloedt door het proces. Wat verstaan kan worden onder het fenomeen globalisering is iets van de afgelopen decennia en fundamenteel verschillend van de expanderende internationale economische gebeurtenissen aan het begin van de 20^e eeuw.

3. Oorzaken van globalisering

Zoals uit het vorige hoofdstuk blijkt, is globalisering een bijzonder breed en complex begrip. Om deze reden is het lastig om een duidelijke oorzaak aan te geven. Veel auteurs noemen terloops de verlaging van de kosten op het gebied van transport en communicatie en de afname van institutionele beperkingen tot internationale handel, als gebeurtenissen die globalisering mogelijk maakten (o.a. Kol, 2001, Alecke en Untiedt, 2000, Hogenboom, 1998). Deze korte beschrijving van de oorzaken van globalisering lijkt bijzonder summier voor een volledig begrip van de idee globalisering. Deze

paper onderzoekt derhalve mogelijke oorzaken van globalisering uit een verzameling artikelen van verschillende auteurs.

3.1. DIRECTE EN INDIRECTE OORZAKEN

Oorzaken kunnen worden onderscheiden in directe en indirecte oorzaken. Alecke en Untiedt (2000) beschrijven, wat zij noemen twee soorten indirecte oorzaken; politiek en marktgerelateerd. Als voorbeeld van beide worden respectievelijk de vermindering van handelsrestricties en de technologische revolutie¹ genoemd. Zoals in het vorige hoofdstuk wordt beschreven, benoemen Higgot en Reich (1998), hoewel niet in die exacte woorden, de politieke aspecten en de vooruitstrevende technologie ook als determinant van globalisering. Hoewel beide oorzaken elkaar niet uitsluiten, zoeken Alecke en Untiedt (2000) naar die indirecte oorzaak welke globalisering voornamelijk mogelijk maakt. Omdat zij een definitie gebruiken waarin globalisering op een economische wijze wordt geduid als internationale handel², zijn de genoemde oorzaken (politieke en marktgerelateerde oorzaken) indirecte oorzaken. Als directe oorzaken voor internationale handel benoemen zij oorzaken als prijs- en productverschillen, diensten en productiefactoren. Hun 'indirecte oorzaken' maken het inspelen hierop mogelijk. Samen kunnen ze gezien worden als factoren die in interafhankelijke samenhang globalisering mogelijk maken.

¹ Zij splitsen de effecten van de technologische revolutie op in een kostenvoordeel ten aanzien van transport en een kostenvoordeel ten aanzien van communicatie.

² Voor hun algemene definitie van globalisering verwoorden zij een definitie van Tilly (1999; 9) als: "*Globalisation refers to an increasing international integration of goods, capital and labour markets the immediate causes of which lie in the rise in international mobility of products and production factors, indirectly aided by technological development and changes in the respective governmental economic policies.*"

Alecke en Untiedt concluderen dat de vooruitgang in de informatietechnologie de kosten van handel verlagen en dus een wijze is waardoor globalisering gestalte krijgt. Maar de rol van IT moet niet worden overschat omdat IT niet de transactiekosten kan verlagen die voortkomen uit onzekerheid en asymmetrische informatie. Want, zoals ook Krugman stelt:

“It is clear that the volume of trade is not completely determined by technology: transportation and communication technology were considerably better in 1950 than they were in 1913, but the world economy was substantially less integrated. Correspondingly, since much of the growth of trade since then represents only a return to 1913 levels of integration, it is hard to argue that technology has been the dominant factor in that growth” (1995: 341)

De afname in handelskosten teweeggebracht door IT zal tot een verdere toename van de handel in goederen en diensten leiden, concluderen Alecke en Untiedt. Maar het is niet eenvoudig aan te geven welke goederen of diensten hiermee gemoeid zijn, omdat niet bekend is welke goederen, diensten en factoren het meest gemoeid zijn met deze kostenafname. Zij hypothetiseren dat de toename van de internationale handel in de dienstensector groter zal zijn dan in de goederenhandel. Verder bepaalt de moderne IT niet alleen of, maar ook hoe internationale handel wordt uitgevoerd.

Stephen Castles (1999) beschrijft, in tegenstelling tot Alecke en Untiedt, naast deze economische oorzaken, oorzaken uit andere disciplines, waarmee hij de multidisciplinariteit van het fenomeen onderstreept. Hij benoemt niet alleen de (indirecte) economische factoren, welke een kostenreducerend effect hebben en daardoor globalisering haalbaarder maken, maar hij citeert ook meer sociale en politieke oorzaken. Castles onderschrijft het fenomeen dat door diverse auteurs voornamelijk wordt gekeken naar de economische oorzaken van globalisering.

Een andere factor die Castles aanhaalt is het toenemende belang van de wereldmedia die een wereldcultuur verspreiden grotendeels gebaseerd op westerse ideologieën.

Daarnaast beschrijft hij een evolutionaire benadering, welke globalisering als resultaat van toegenomen stratificatie verklaart. Doordat machtsverdeling in de wereldeconomie schever wordt, zullen degenen die in een gunstigere, machtigere positie verkeren naar hun natuurlijke aard (volgens evolutionaire principes), automatisch hun positie uitbuiten en zal hierdoor de verdeling in de wereld zelfs nog schever worden.

Volgens Castles voegen sommige auteurs de toenemende ontwikkeling van mondiale en regionale vormen van overheid toe aan de lijst met kenmerken van globalisering. Politieke oorzaken en historische gebeurtenissen liggen aan de basis van deze ontwikkelingen en daarmee zouden politieke en historische gebeurtenissen aan de basis van globalisering liggen. Diverse auteurs zien globalisering als een historisch tijdperk wat bepaald en gevormd is door de Koude Oorlog en de neergang van het Sovjetblok, en het logischerwijs opvolgt³.

Geoffrey Garrett (2000) is met zijn artikel “The causes of globalization” een veel geciteerd auteur met betrekking tot de oorzaken van globalisering. Garrett onderscheidt vier categorieën van zienswijzen op globalisering, die worden toegepast door de verschillende auteurs. Hij onderscheidt een ‘niets nieuws’-perspectief, een ‘technologisch determinisme’-perspectief, een ‘toename van opportunity costs van afsluiting’-perspectief en een perspectief wat ingaat op de politieke en ideologische motieven tot globalisering. Hieronder wordt dieper ingegaan op deze vier perspectieven.

³ Zie hierover ook hoofdstuk 2.

3.2. HET 'NIETS NIEUWS'-PERSPECTIEF

Dit eerste perspectief is reeds aan bod geweest in hoofdstuk 2. Het veronderstelt, zoals meerdere auteurs doen, dat globalisering in feite niets nieuws is. Bepaalde economische cijfers lijken dit uit te wijzen.

Deze tonen aan dat tegenwoordig het aandeel economische handel ten opzichte van het BNP vergeleken met een eeuw geleden nauwelijks gegroeid is (Kol, 2001, Kleinknecht en ter Wengel, 1996). Andere auteurs (Ali, 2000, Cleveland, 2000) zien het ontstaan van internationalisering en globalisering als een fenomeen dat al opkwam op het moment dat de mens agricultuur ging toepassen. Slechts nu zou het meer aandacht krijgen. Andere auteurs zien het, zoals eerder ook al beschreven, als een periode die haast logischerwijs volgt op de Koude Oorlog.

Zoals reeds eerder besproken in hoofdstuk 2 beweert Garret (2000) echter dat, hoewel de perioden op elkaar lijken, er fundamentele verschillen zijn tussen het begin van de huidige en de vorige eeuwwisseling.

Dit perspectief lijkt Garrett te gebruiken om duidelijk te maken dat de discussie over een al dan niet historisch deel globalisering wat hem betreft geen afbreuk doet aan het onderscheiden en bediscussiëren van de 'moderne globalisering'.

De volgende andere perspectieven op de 'global trends' die globalisering lijken te worden genoemd, beschouwen de oorzaken van niet eerder vertoonde eigenschappen en die dus uniek zijn voor de globalisering van 'nu' Garrett beperkt zich met zijn mening over dit 'niets nieuws'-perspectief hiertoe. Zijn mening sluit aan bij de conclusie getrokken in het vorige hoofdstuk. De vermenging en interafhankelijkheid van de mondiale trends (technologische innovatie, groeiende internationale economische activiteit en

de liberalisering van buitenlands economisch beleid) maken de definiëring van de oorzaken van globalisering zeer complex.

3.3. HET 'TECHNOLOGISCH DETERMINISME'-PERSPECTIEF

Dit perspectief ziet de afname van de kosten van transport en communicatie door technologische vooruitgang als dusdanig, dat globalisering niet tegen te houden is. In dit perspectief is er geen invloedrijke rol meer voor overheden. Dit perspectief lijkt echter meer van toepassing op de internationale financiële handel dan op de internationale productie of handel in goederen. In de moderne economie en met de opkomst van nieuwe informatietechnologieën is het voor overheden meer en meer alleen nog mogelijk invloed uit te oefenen op de handel in fysieke goederen en vaste activa.

3.4. TOEGENOMEN 'OPPERTUNITY COSTS' VAN AFSLUITING

De toegenomen 'oppertunity costs' van het zich afsluiten van deelname aan globalisering heeft volgens deze visie voor veel overheden de weegschaal doen doorslaan in het voordeel van liberalisering van de buitenlandse economische politiek. Dit idee is moeilijk verdedigbaar voor de globalisering van financiële markten. Het heeft echter wel een grote impact gehad op de liberalisering ten aanzien van 'foreign direct investments', een grote drijfveer voor groei. Voor internationale handel is de toepasbaarheid van deze visie minder duidelijk. Aan de ene kant zijn er duidelijke eenmalige voordelen zoals verlaging van de prijzen, maar de moderne economie is niet overtuigd van de voordelen voor economische groei op langere termijn.

In dit perspectief is duidelijk een grotere rol weggelegd voor de overheid dan in het vorige perspectief. Overheden worden als het ware gedwongen mee te gaan om niet het schip te missen en in de toekomst de achterblijvende opbrengsten te dragen.

3.5. NIEUWE VOORKEUREN EN COALITIES

In de laatste categorie van Garrett speelt politiek, macht en ideologie een grote en kritische rol. Het stelt dat globalisering een fenomeen is dat essentieel een politiek construct is dat niet de economische situatie van een samenleving als geheel verbetert. Garrett verwijst naar voorbeelden van onderzoek door Rodrik, welke aantonen dat zowel vrijere handel (Rodriguez en Rodrik, 1999) of beweeglijkheid van kapitaal (Rodrik, 1998) goed is voor economische groei. Globalisering lijkt, gezien deze kengetallen geen positief effect teweeg te brengen. Het lijkt dus enkel een modegril of ideologie die momenteel door de machthebbers wordt bepredikt als de te volgen weg.

Deze visie komt overeen met die van politieke wetenschappers en sommige criticasters van globalisering.

3.6. CONCLUDEREND

Concluderend kan worden gesteld dat afhankelijk van de visie op globalisering verschillende oorzaken van globalisering aan te wijzen zijn zoals Garrett aantoont. Veel van deze oorzaken zijn indirect, zoals Alecke en Untiedt (2000) beschrijven. Wanneer gesproken wordt over oorzaken worden vaak drie verschillende 'oorzaken' door elkaar gebruikt. Volgens de auteurs dezes is een onderscheid te maken in directe oorzaken, indirecte oorzaken en motieven.

Directe oorzaken zijn, zoals in de literatuur vaak naar voren komt, economisch calculeerbare fenomenen, zoals prijs- en productverschillen. Deze geven direct aanleiding tot internationale handel en daarmee een expansie over de nationale grenzen.

Voorwaardescheppende factoren tot globalisering zijn te beschouwen als indirecte oorzaken. Hier worden voornamelijk de liberalisering van de internationale handel door politieke actoren en de technologische vooruitgang welke uitgebreidere communicatie en transport mogelijk maken.

Vervolgens zijn er motieven tot globalisering. Hieronder kunnen worden verstaan de ideologieën, overtuigingen en politieke machtsspelen. Zoals Alchian in 1950 reeds aannemelijk wist te maken is de mens en haar handelen niet calculeerbaar en is het rationele neoklassieke economische wereldbeeld vertekend. De mens heeft continu te maken met onzekerheid wat handelen naar economische theorieën, waarin onzekerheid wordt geëlimineerd door de ceteris paribus voorwaarde, onmogelijk maakt. Dit is het punt waar sociale wetenschappen de economische wetenschap moet bijspringen om het menselijk handelen te verklaren en te begrijpen. De mens handelt deels naar bepaalde overtuigingen, dus ook organisaties, dus ook overheden. Deze menselijke motieven geven mede gestalte aan het proces wat hier globalisering is genoemd. Desalniettemin is het een bijzonder complex web van interafhankelijke determinanten waar de sociale wetenschap wellicht ooit slechts maar deels zicht op kan krijgen.

4. Conclusie en discussie

Dit paper heeft getracht de verschillende definitieën en de oorzaken van globalisering in kaart te brengen. De definitie van globalisering kan gezien worden als multidimensioneel en lijkt het alle facetten van de samenleving te

raken. Vanuit verschillende perspectieven wordt globalisering neergezet en van belang geacht. Momenteel heeft het begrip alleen in de economie een enigszins duidelijke afbakening. Maar ook samenlevingen, individuen en culturen worden beïnvloedt door het proces, waardoor ook een raakvlak ontstaat met sociale wetenschappen. Wat verstaan kan worden onder het fenomeen globalisering is iets van de afgelopen decennia en fundamenteel verschillend van de expanderende internationale economische gebeurtenissen aan het begin van de 20^e eeuw.

Zoals in het vorige hoofdstuk reeds is aangetoond, kunnen verschillende complexe oorzaken worden aangewezen voor het fenomeen globalisering, zoals dat in dit paper wordt omschreven. De twee meest voorkomende oorzaken in de wetenschappelijke literatuur zijn de institutionele veranderingen en de technologische veranderingen.

De institutionele veranderingen maakten een toename van internationale handel mogelijk. Hieronder worden processen verstaan waarbij overheden protectionistische maatregelen reduceren en internationale handel toestaan door het instellen van handelszones, liberalisering van de belastingwetgeving met betrekking tot internationale handel en een opener beleid tot internationale handel.

De technologische veranderingen zijn tweeledig. Aan de ene zijde zijn de mogelijkheden tot transport verruimd. De capaciteit is toegenomen en de kosten ervan zijn afgenomen. Aan de andere zijde zijn door de zogenoemde IT-revolutie de mogelijkheden tot communicatie aanzienlijk toegenomen in de laatste decennia en de kosten ervan verminderen drastisch.

Beide (indirecte) oorzaken tot globalisatie worden in diverse wetenschappelijke artikelen genoemd⁴. Op basis hiervan kan worden gesteld dat, naast diverse andere complexe nevenoorzaken, deze oorzaken kunnen worden aangeduid als voornaamste faciliteerders van globalisering.

Regels en wetgeving worden volgens de definities van verschillende auteurs (Coase, 1998; Commons, 1931; North, 1990; Gössling, 2003) betrokken in het begrip instituties. Instituties kunnen hier worden beschreven als “een set van beperkende regels die invloed hebben op het (economisch) gedrag van actoren”. Wanneer, zoals hierboven beschreven, overheden de mogelijkheden scheppen tot internationale handel, is dit te beschrijven als een institutionele verandering.

4.1. DISCUSSIE

Globalisering bevat vele interessante discussiepunten, die omwille van de omvang van dit onderzoek niet verder belicht kunnen worden en om die reden ter discussie worden gesteld in deze paragraaf.

Een eenduidige definitie van globalisering bleek niet eenvoudig te omschrijven. Door de complexiteit van het fenomeen en de multidisciplinariteit die het omvat, lijkt deze definitie niet in een paar woorden weer te geven. Meer onderzoek zou nodig zijn om globalisering met zijn verschillende disciplines verder in kaart te brengen. Dit onderzoek heeft getracht een aanzet te geven om helderheid te geven over een aantal disciplines, en tevens om de complexiteit en diversiteit van het begrip neer te zetten.

⁴ Beide oorzaken lijken nauw aan te sluiten bij twee van de perspectieven van Garrett, respectievelijk het ‘toenemende opportunity costs van afsluiting’-perspectief en het ‘technologisch deterministisch’-perspectief.

Een ander punt voor verder onderzoek is de vraag of globalisering nu werkelijk de utopie is die we verwachten. Hierbij zou gekeken moeten worden naar de gewenste en ongewenste effecten van globalisering. Wellicht is globalisering helemaal niet het utopische wat velen momenteel denken dat het is, mede omdat tot nu toe alle voorgaande periodes van politieke ideeën nog vergaan zijn en we op die manier globalisering dan toch als trend kunnen zien. Een discussiepunt blijft echter in hoeverre globalisering bijdraagt aan een mondiale samenleving, gezien de subjectieve beoordeling van de effecten.

Globalisering heeft naast de (veel genoemde) effecten op de economie tevens verregaande gevolgen op sociaal vlak. Samenlevingen, werknemers, consumenten krijgen allen op een eigen manier te maken met een ‘mondiale cultuur’ welke zich voor een nog lange tijd zal moeten vormen. Sociale wetenschappen zoals sociologie, psychologie, antropologie maar ook organisatiewetenschappen zullen op dit terrein de wetenschap van het fenomeen globalisering van kennis kunnen voorzien.

Tenslotte kan het interessant zijn verder te onderzoeken in hoeverre globalisering nu uniek is voor deze tijd. Zoals eerder beschreven in hoofdstuk 2 hanteren een aantal auteurs, verschillende denkbeelden over de uniciteit van globalisering. Zo beweert de een dat het al zo oud is als de mensheid en de ander dat het een fenomeen is van de 20^e en 21^e eeuw. Het zou interessant kunnen zijn voor verder onderzoek, om globalisering in een breder historisch perspectief te plaatsen.

Literatuuropgave

- Alchian, A. A. (1950). Uncertainty, Evolution, and Economic Theory. *The Journal of Political Economy*. (58) 3. 211-221
- Alecke, B. en Untiedt, G., (2000) Information and Communication Technologies, Globalisation and Competitiveness: A Selective Survey, *Vierteljahrshfte zur Wirtschaftsforschung*, 69, (4/2000), 544–558
- Ali, J. (2001) In defense of globalizati, *Competitiveness Review*, vol.11, nr.1
- Ali, J. (2001) Globalization: the great transformation, *Advances in Competitiveness Research*, vol. 9, nr.1, p.1-9
- Artzt, E. (1990) *Strategies for Global Growth*. Speech delivered at a meeting for leading financial analysts at Procter & Gamble, Cincinnati, Ohio.
- Castles, Stephen, (1999), Development, Social Transformation and Globalisation, paper delivered at the *CAPSTRANS Workshop*, 23-25 June, beschikbaar op <http://www.materialien.org/worldwide/pgacastles.pdf>, 4 augustus 2003
- Chanda, Nayan (2001) Globalization: You Can't Stop Life, *Far Easter Economic Review*, vol.164 (2001) nr.26, p.32
- Coase, R. (1998). The New Institutional Economics. *The American Economic Review*, vol. (88) 2, p.72-74
- Commons, J.R. (1931). Institutional Economics. *American Economic Review*. (21) p.648-657
- Debrah, A. and Smith, G. (2000) Introduction: Globalization, employment and the workplace: Responses for the millenium. *Management Research News*, vol.23 (2000) nr.2-4 p.7-9
- Garrett, G. (2000), The Causes of Globalisation, *Comparative Political Studies*, 33, (6-7), p.941-991
- Göbbling, T. (2003), The Price of Morality. An Analysis of Personality, Moral Behaviour, and Social Rules in Economic Terms. *Journal of Business Ethics*. (45) p.121-131
- Green, C. and Ruhleder, K. (1995), Globalization, Borderless Worlds, and the Tower of Babel, *Journal of Organizational Change Management*, vol. 8 nr. 4, p 55-68.
- Held, David, (1999), *Global Transformations: Politics, Economics and Culture*, Cambridge, Polity Press.
- Higgot, R. and Reich, S. (1998), *Globalization and sites of conflicts: towards definition and taxonomy*, Working paper no. 01/98, Centre for the Study of Globalisation and Regionalisation, University of Warwick.
- Hodgetts, R.en Luthans, F. (1994) *International management* New York: McGrawHill
- Hogenboom, B., (1998), Het hoe en waarom van globalisering, *Socialisme en democratie*, vol.55 (1998) nr.2 p.83-87
- Kleinknecht, A. en ter Wengel, J. (1996) Globalisering: feiten over globalisering, *Economisch Statistische Berichten*, vol. 81, October 1996, p.831-833.
- Kogut, B. en Gittelman, M. (1999) Globalization, in Tung, R (ed). *The IEBM Handbook of International Business*, London: International Thomson, p 200-214.
- Kol, J. (2001) Wat is globalisering en tot hoe ver is het wenselijk? *Economische Statistische Berichten*, vol. 86 (2001), nr. 4331, p.816-819
- Krugman, P., (1995), Growing World Trade: Causes and Consequences, *Brooking Papers on Economic Activity*, (1) p.327–362.
- North, D.C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press
- Pearce, J. A., II, & Robinson, R.B., Jr. (2000). *Strategic management: Formulation, implementation, and control*, New York: Irwin McGraw Hill.
- Ravenhill, John, (2002) *Globalization*, beschikbaar op: http://www.pol.ed.ac.uk/pol_2/lectures/pdf/Globalization.pdf, 4 augustus 2003
- Rodriguez, Francisco and Dani Rodrik, (1999), Trade Policy and Economic Growth: A Skeptic's Guide to the Cross-National Evidence, *NBER Working Paper 7081*.
- Rodrik, Dani, (1998), Who Needs Capital-Account Convertibility?, uit: *Should the IMF Pursue Capital Account Convertibility?* Essays in International Finance 207, Department of Economics, Princeton University.

- Stern, R.N., Mitsuhashi, H.M., en Oliver, Ch., (2001), An introductory Essay: Research on Interorganizational Relations (IORs), forthcoming in *Studies of Interorganizational Relations*. Sage.
- Stonecipher, H. (1996) At what price peace. *Vital speeches of the day*, 62 (8) p 250-251.
- Tilly, R. (1999), Globalisierung aus historischer Sicht und das Lernen aus der Geschichte. *Kölner Vorträge zur Sozial- und Wirtschaftsgeschichte*, Heft 41.
- Waters, (1995), *Globalization*, London: Routledge